

Kabdebó Lóránt

A látható mindenségben élni

A 85 éves Juhász Ferenc költészetéről

Ha a huszadik századi költészetéről beszélek, gyakran idézem a fizikus Heisenberg figyelmeztetését, amely éppen a hagyományos költészettel szemben a modern fizika hatására feleszmélő ars poeticák ihletője lehet: „*A kvantumelmélet, mint Bohr kifejezte, arra emlékeztet bennünket, hogy az élet harmóniájának keresése közben sohase felejtjük el: az élet színjátékában nézők és ugyanakkor szereplők is vagyunk.*”¹ Juhász Ferenc költészete ennek az elméletnek a kivirágzása.

Kerek számú születésnapja alkalmából baráti kiadója tisztelete jeléül most újra megjelentette *A tékozló országot*, Juhász Ferenc poézisének klasszikus értékű sornytó remekét. Olvassa újra a költészete iránt érdeklődő versszerető közönség! Tökéletes telitalálat lett ez a kiadói választás.

Először, amikor megjelent, lázított, a hagyományos értelemben a szabadság kimondójaként növelte az emberi nagyság vágyának belső ösztökéjét: „*Az elnyomott szabadság belőlük robbanva, kúszva kitört.*”² Másodsor, amikor megjelent, elsiratta ezt a szabadságot, a nagy temetőt mutatta fel olvasójának a szépségre és boldogságra szomjazó világ ellenében: „*e táj, ha nézem, megfájdítja, vakítja szerelmes szemem.*”³ És most, harcok múltán, felfedezhetjük benne az embert, amint okos fejével széttekint és egybelátja a pusztulásból születő, és a születésből a mulandóságba hanyatló létezés egészét. Vissza is utal a történelem hullámozó élet-halál változásaira, de mai önmagában mint klasszikus nemzeti irodalmi érték, és irodalmunknak ajándéka a világirodalom számára azt a tájékozódást mutatja fel, amelyben az ember minden időkre érvényesen rátekinthet „*az élet színjátékára*”, és egyben „*szereplőként*” is belehelyezi a vers mondóját a maga végességével a

---

1 Heisenberg, Werner: *Physik und Philosophie*, 1959, Ullstein Buch NR. 249., West-Berlin, 1961. 40.: „*In dieser Weise erinnert uns, wie Bohr es ausgedrückt hat, die Quantentheorie daran, dass man beim Suchen nach der Harmonie im Leben niemals vergessen darf, dass wir im Schauspiel des Lebens gleichzeitig Zuschauer und Mitspielende sind.*” Magyarul: Heisenberg, Werner: *Fizika és filozófia*. In: *Válogatott tanulmányok*. Gondolat, Bp., 1967, ford.: Kis István. 102.

2 Megjelent 1954-ben, a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában, 3000 példányban.

3 Megjelent 1976-ban, a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában, Kondor Béla 1956-ban készült *Jelenetek Dózsa György idejéből* című sorozatának rézkarcával. Ennek hasonmás kiadása 2013-ban: Juhász Ferenc 85. születésnapjára, a Kossuth Kiadó gondozásában.

létezés állandóan alakuló rendjébe. Nem csak műemlékként, de mai értékű, élően ható remekműként fogadom. Látása és láttatása ez a mű a létezés csodájának, a „mindenség szerelmének”, amely állandó mozgásban-alakulásban percenként változtatja önmagát, ront és javít, építkezik:

*Boldog ez az építkezés, önmaga kőművese, mérnöke, lakója,
önmagát tervezi, építi a mag szarkalábnak, fűnek, kutyatejnek,
tetők és kúpok, törzsek és lombok születnek, leomolnak, születnek,
egy sejtben milliárd madár-szív dobog, bombaként viszi magát a kis légi bója.*

*S új csillag épül, tömörül az elporlott anyag, termékeny anyaméh lesz
és boldogan kering a boldog űrben, fordul a fény után,
boldog a kristály magánya, cseppkő-szakáll, a fény-kupán
boldog a habzó űr, hozzátartozik a boldog egészhez.*

Látszólag kiválik belőle az ember, aki üldözöttként a boldog egésznek csak vesztese, részesévé csak belepusztulóként válik. Halálával, nem életével. Pedig a lényege éppen ellentétes: a létezésben magát megfészkelni akaró ember eligazításra törekvő, önmagát egyszerre értékelő és átértékelő, felmagasztalóan a környező világból kiemelő értelmező látomásaként forog-alakul-pusztul-épül ez a mindenség.

*Hol az ember e tájról? Kihalt. Ha él, hát önmagába rejtve.
Miben higgyek még? A szabadság megperzselt, embertől-zabált húsában?
Csak pusztá állati, növényi lét embertelen materializmusában?
Ösvény nem ismeri, talpa rögtől, növénytől-elfelejtve.*

*Hol az ember? A művelő, a gondozó, a rendező okosság?
Nyögi a göröngyöt holt szíve, borzongja a lenti sötétet,
körmét növeszti kard-hosszúra, hogy kikaparja magát elébed
ezrivel, néma vetésként, – hetyke butaság, gőgös gonoszság.*

Mai olvasója számára kinyitja a létezés teljes könyvét az „ismeretlen vándorköltő”, melyben a Teremtés egésze munkál állandó váltakozásával. A most-pontra szakadó világ a maga nagy Bummja után sodorja a maga gyűrűzésében, kúposodásában a létezés egyszerre elrendeltségében és szabad akaratában összeshövedve önmagát, nézve – csodálva és borzadva – a változást, és ugyanakkor belefoglalja magát, mint nézőt ebbe a látványba, az eszmélet autentikus pillanatát szöveggé alakítva. Ünnepel ez a költő, Dózsa népének öneszmélését tudatosítva? Sirat ez a bárd egy pusztuló népet? Megteszi mindezt. Persze. Meg is ünnepezték érte az értők, pusztultak miatta az utánzást felvállalók. De már ez a csodálatos költői nyitány több is volt, mint egy magyar költő részvétele nemzeti sorsunk forgandóságában. A vers, „e csontváz-felelet”, hol „szilánkos víz alatt állkapocs, koponya fekszik”. Mint majd *A halottak királyában* a Keresztrefeszített és a király az utolsó nagy kódában: szenvedésben és feltámadásban összefonódtak.

*Én csontjaim, ti hasadoztok a küllők közt a tébolyúlt keréken,
én kezeim, ti vagytok nagy ácsszögekkel a szállás gerendára szögezve,
én szemhéjam, téged gyaláz meg a csont-orrlíkú, sárga madárcsőr csipegetve,
én lábaim, ti száradtok, mint tökinda a fehér napsütésben.*

Néző és szereplő egyszerre, egy személyben éli bele magát a létezés egészébe, miként valaha a *Te meg a világ* magyar költője, Szabó Lőrinc oly kétségbeesetten és oly védekezően fogadta magába a világ rendjeként; és a kortárs fizikus, Heisenberg a harmóniát keresve a létezésben a kísérletező tudós figyelmeztető öntudatával felmutatta. Ebbe a szemléleti sorba kapcsolódik a fiatal költő: egyszerre szenvedve és tudatával átlátva már ekkor is a létezés alakulásának rendjét. Egyszerre megcsalatott szegény, elkeseredett magyar, de már ekkor a teremtés állandóan alakuló létezését átlátni akaró világirodalmi szintű költő. Hiszen ugyanez a poétikai tudat alakítja *A tékozló országgal* majdnem egy időben létrejött *A szívárványszínű cethal* holttest bomlását sirató átalakulásrajzát, és erre figyel versében, barátja és költőtársa kísérteties-balladás portréjában, a *Fekete pávában*:

*Szögletek, horpadások, pontok, vonalak
egyensúlya ez a fej. Csiszolt, eres és egy-tömbbe maradt.
Az alsó szemhéjakat övezi bánatos, mély
bádogból-kalapált teknő-karéj.*

---

*Kik tudtok szeretni, szerelemért ölni,
ráérték őt akkor meggyűlölni,
ha szögletek, horpadások, pontok, vonalak
egyensúlyából csak a béna csönd marad.*

Tudom, hogy a magyar költő elhivatottsága, izzó versbe szabadulása mindenkor egyben nemzeti ügy. Miként oly sok táján a világban a múltban, és feltehetően a jövőben is. De azt is tudom, hogy a csak a történelmi alkalmak szülte versek jobbára műemlékként, antológiadarabokként élnek, olykor – évfordulókkor vagy ismétlődő nemzeti katasztrófák által életre idézve – alkalmi feltámadásra kényszerítetten. De tudnom kell azt is, hogy az alkalomra vonatkoztatott szövegek, ha nagy költő alkotásaként születnek, a létezés értelmét is faggatják, az ember sorsának elhelyeződését nemcsak a most pontokra szakított világban, hanem az autentikus időben való megágyazottságban is helyezgetik. Imígyen lehet már *A tékozló ország* is a kortárs költészet világirodalmi rangú darabja.

Juhász Ferenc a pusztuló nemzet, a népi szegénység bemutatásában nagy költői erővel éli át az ember benne létét az élet színjátékában. A költő pályáját megrajzoló irodalomtörténeti portrék elhelyezték a most-pontokra szakított életben és történelemben – hadd érzékeljem most éppen abban az egyensúlyozó költészetben, amelyben a szenvedés és a boldogság megállapodottságát reméli, a hol keservesen, hol ragyogó-szenvedélyes rajongással figyelt változó létezés

egészében. Költészete ekként válik a huszadik századi világirodalom legteljesebb értékeit összefogó képzeletbeli antológia kiemelt szereplőjévé. Mindig minden mindegyik alkotásában benne létezik, idővel csak az arányok váltakoznak.

* * *

Ha a klasszikus költő pályájára tekintek, mostanra ezt a csodás egyensúlyozást emelhetem ki, boldogan követve az ember helyét önmagában és a világ egészében kereső szenvedő-szerető, boldogtalan-boldog hányódásait a létezés hullámlásában-alakulásában. Mégis ennek az összefüggésnek az ismeretében fel kell figyelnem a pálya kettős osztatására is. A korábban a szenvedést érzékelő résztvevő mindinkább kifúrja magát a kínlódás burkából, hogy diadallal-szerелеlemmel tekinthesse a maga sorsát és létezését a teremtés metafizikájában.

Mikor kezdődik új korszak egy költői pályán? A kortárs rendszerint utólag figyel fel rá. Amikor 1984-ben megjelent *A boldogság* című kötet, szinte alig üdvözölte a kritika. Pedig micsoda jósló fájásokkal volt telített!

Az előző évben szemlét tartott eddigi költészetén Juhász Ferenc, a válogatás címe: *Remény a halálig*. Benne és általa élete infernóját úgy élte újra, hogy az már új költői világ felé mutasson: a halottak országából kilátást nyisson. „*A csontváznak a földben már nincs reménye... Az embernélküli természet a betöltődő törvény. A remény egyedül az emberé. Mert a remény: erkölcs. Mert erkölcsé csak az embernek lehet. Döntése is az életre, halálra... Mert szolgálat a költészet is, mi lenne más: az ember felnőtt bizalma a megmaradásban.*” Csakhogy addig: mindez remény volt, a halál-világ ellenében kimondott akarat. A költő a „halottak királya” volt még, de bizakodó hitszavai már ellenpontoszták költészetének elementáris halálvízióit. Pontosan fogalmazott a válogatáskor: etikai teljesítmény lehetett csak mindaddig a hit szavainak megfogalmazása. Ezt az etikai jellegű bizakodást esztétikailag is hitelesítette a művek kompozíciójában, csakhogy a poézis ereje másutt tartotta fogva. Amit poétikailag hitelesen bontott ki: az a „tékozló ország” és a „szivárványszínű cethal”. Történelemben is, létbölcsleletben is: a tékozlás és halál. Ennek a küzdelemnek záróverse a hosszúcímű Latinovits-sírató, amely majd évtizedig a Juhász-költészet záróversének is látszott. Benne magát az etikai küzdelmet éli át poétikailag: a meghalás, az elnémulás, „a többi néma csend” költői-művészi pillanatában, amelyet oly halálok reprezentáltak, mint a Pilinszkyé, Nagy Lászlóé, Jékely Zoltáné, Kormos Istváné, Kondor Béláé, Latinovitsé, Huszáriké, és olyan hosszú ideig fojtódott költői hallgatások, más műfajra váltások, mint a Vas Istváné, Nemes Nagy Ágnesé, Szabó Magdáé. Juhász Ferenc vállalta a halottvivő szerepét, az akár hallgatva is élni nehezebb sors-kimondását.

Hárman kezdték akkor vitát a csennel: izgatott fájdalom, szinte hisztérikus élni akarással Ágh István a *Harangszó a tengerészért* című oratóriumával; a csend ijesztő világának megidézésével, kiáltó versciklusával, a *Leszállás az éjszakába* cíművel Lakatos István; és klasszikusok költői képeire emlékeztető fenségességű búcsúztató képpel Juhász Ferenc, a Latinovits-sírató zárásában.

Ebből a Fortinbras-szerepből kellett kitépnie magát a költőnek. De lehetséges-e a történelem ellenére alakítani nagy költészetet? Lehetséges-e a boldogságot

megélni, amikor a társak elhulltanak, amikor a közösség, amelyben él a költő, egyre inkább csúszik a megoldatlanságok szövevényébe?

Juhász Ferenc nem elhagyja azt a történelmi párhuzamot, amelyet a Latinovits-siratóig kritikusan annyiszor megrajzoltak/megrajzoltunk. Csak túl ezen egy – ezt is magában foglaló – másfajta esztétikai vállalkozásba kezd. A *hangsúly* eddig az ember és történelmi csapdáinak szembesítésén volt, a nemzet sorsának és a valaha a szegénységet ellenpontozó baloldaliság tragikus meghasonlásának felmutatásán és átélésén. *Ekkortól*: az embert személyes sorsában a boldogság esélyével méri. Nem kivonja felelőssége alól, de a felelősségvállalásra alkalmasabbá nemesíti. Az askézis helyett az öröm elve alapján élő embert fogalmazza. És ez nem lefokozza, de felemeli, ellenállóbbá teszi költészetét. És visszamenőlegesen is egységesebben láttatja a pályaképe teljességében tündöklő költőt.

A téma kezdetben szinte még nem is változik, de az attitűd máris lényegében más. Elképzelhető lett volna ez a *Miklós-mise* korábbi kötetben?

Verset írok. Eddig már 80 oldal. Gondoltam iszunk egy pohár whiskyt. Nem hívtalak, nem mentem. Ültél az öreg bőrfotelben szétvetett lábakkal, szinte feküdtél, mint egy keresztre-feszített bohóc – zöld imádkozó sáska, nyitott szád odvas halotti szoba, égő gyertyák fényrács-ravatalháza, égő gyertyafogsorú ravatalszoba-szádban százezer koporsó, és minden koporsót felnyitottam, és én feküdtem a piros koporsókban kürtökbe-öltözötten, haláltűz-bizonyítottan, százezer bajszos aranykürt hörgött tűzpárdúc-ásítózással...

...Igyunk egy pohár whiskyt, ne a halált igyuk, a létezést igyuk, a létezés megtisztít, őryöngve habzó fényanyag-fényalak, Hit: megáldalak, áldalak fényemben, gőgdacos hitemben, most és mindörökkön örökké. Amen.

És emellett a Szentkuthy-idéző mellett a *Téli napban* Schéner Mihály játékaik tűnnek elő, éppen a legjellemzőbb Juhász Ferenc-i versnapszakban: a hajnalban. „Kakaskukorékolás. Kint kakasok a hóban. Schéner Mihály hatalmas piros, fehérpettyes rongykakasai, a kitömött Ébredések, a piros posztó-szakállú, piros posztótaréjú Hajnali Őrzők, Hajnali Árulók kékposztó tollsarló fark-páfránybokkal!”

Micsoda pompázatos összeöllekezés: valaha a szorongattatásban, utóbb az elégia derűjében egymásra rátalálva.

Az igazi fordulás aztán a *Halott feketerigó* forrongó életrajzi kavalkádjában születik meg, az ember beleszabadulása a boldogság metafizikájába, mely azután elvezet *A forró vérrel telt selyemcsipkeserleg, avagy új Énekek Éneke a XXI. századból* című zsoltáros hangú, és egyben esendően segítséget váró szerelemvallomásig, az imába foglalt, a létezést elviselni segítő nagyszerű nőiséghez, melyben azután a XX. századra visszatekintő XXI. századi költészet klasszikus nyitódarabját ünnepelhettem.

„Ó, Élet és Halál Szent Keveréke: / hit! Általad, mert veled hova kerültem én.” Ámul egy utazás távlatain, miközben felteszi költészete alapkérdését, szinte észrevétlen a Siratófalnál. Egy életen át ezer arcával harcol: ideológiától a létértelmezésig

belefér minden. E jelben alakul-újul legújabb költészete. És a beszéde mai énemben visszhangzik.

* * *

Azt olvasom a születésnap-i köszöntők egyikében-másikában, hogy Juhász Ferenc nem társítható a huszadik század egyik meghatározó beszédmódjához sem. Pedig szememben ennek éppen az ellenkezője az igaz. Kapcsolható mindahhoz a költői megszólaláshoz, amely egyrészt tudatosította a borzalmakkal teli századot, másrészt azokhoz a törekvésekhez, amelyek erőt adtak az embereknek mindennek elviseléséhez. Az utóbbi évszázadot átélő-átérző költők élvonalában látom életművét fényleni, meghatározó erővel. Sajátos beszédformalással. Társtalannak látszik, mert a legnagyobbak közé tartozik, akik ha üzennek is koruknak, nem egymás szavát utánozzák, hanem saját maguk egyéni nyelvén szólalnak meg. Egyedi költői világot alakítva. Életművében átélve mindazt az ellentétet, amelyet legnagyobb kortársai külön-külön megszenvedtek, illetőleg amin keserves akarattal felülemelkedtek.

Juhász Ferenc költészetében, mindig is hirdetem, saját életem, eszményeim és hitem versbeli megteremtődését élhettem-élhetem át. Ha a huszadik század európai költészetében rátaláltam az életemet értelemmel eltölthető „harc az ünneprért” megformálását, hozzávéve mindennek metafizikus továbblétezését, akkor természetes számomra, hogy Juhász Ferenc költészete ugyanezt a félelemtől-undortól-kétségbeeséstől a boldogság átélhetőségéig egyként érzékelhető utat szintúgy feltalálta.

A „tragic joy” az a csodálatos oximoron, amely költészetében sugárzássá alakult, amint azt Yeats megfogalmazta, és Rilke duinoi elégiái, T. S. Eliotnak a vonósnegyesekbe formálódó pályaképe, az *Énekek* Poundja, a *Költőnk és kora* József Attilája és a *Tücsökzene* Szabó Lőrince rá hagyományozta. „Hector is dead and there's a light in Troy! We that look on but laugh in tragic joy” (kegyetlenebb poentírozással Szele Bálint kérésére készített műfordításában: „Hektór halott és Trója lángot vet; / Aki látja, gyászos örömmel nevet”, vagy ahogy Turczy István megformálta ennek a szinte fordíthatatlan sornak megbékéltebben magyarázó magyar változatát: „láttukra arcunkon mégis tragikus derű”).

Benne élnek ebben a költészetben a most-pontokra szakadó világnak az emberi létezés végső kétségbejítő helyzetei. Miként azok megjelennek Joseph Conrad *A sötétség mélyén*, Céline *Utazás az éjszaka mélyére*, T. S. Eliot *Atokföldje* és *Az üresek* című műveiben. Avagy akár még a korábbi században keletkezett Böcklin *A holtak szigete* festményvariációiban, aztán Munch a *Kiáltás* festményének pszichológiai döbentőségében, avagy a kalandos sorsú *Guernica* című festménynek nem csak a publicisztikus eseményhátterúségében, hanem szereplőinek kétségbejítő sugalmaiban. A művészet labirintusba vezette volna a világot? „Mi vagyunk az üresek / mi vagyunk a kitömötték / zsúpkobakunk / egymásnak rogy. [...] mint száraz fűben a szél / vagy patkányok lába száraz / pincénk üvegcserepén.”

Ide csatlakozik Juhász Ferenc a végességet átélő kétségbeesése. A *tékozló ország* csak első modellje volt ennek, mely mind tágabb és tágabb körökben ismétlődik. De mikor éri el a pusztulás mechanizmusának köre azt az átmérőt,

mely átfedi az egész földet? 1967-ben *A költészet és a jövő* témájú meditációban ezt írja: „Fölrajzoltam én üszkös és kormos és parázs-sistergő szavaimmal, / véres vérző hajakkal és még-lüktető velővel, bőrhártyás embercsontszilánkokkal / és szőrökkel teleraagadt szavaimmal a Jövő Rémülettérképét a Jelenre.” De a tudat logikája ennél (az egyetemes lét szempontjából) formális határnál nem állhatott meg. A föld teljes pusztulásának, ember nélkülivé válásának előbb csak egy mítoszt gondolta át, egy még emberrel teljes, átmeneti pillanatot, a nem földön maradó, a tűz pusztította földet elsírató, új életet ki-tudja-fakasztható kozmikus Noé mítoszt, hogy azután visszatérjen a tudat Rémület-térképén az ember utáni földre, az élet logikáját elvesztett világba (*Gyermekdalok*). Sőt, túl ezen: egy kietlen túlvilágba. Mert ebbe a sorba idézem Juhász Ferenc egy kevésbé ismert hosszú költeményét, versbéli elmélkedését: *Mérgezett Mennycsillag* a címe, az 1991-es Új Írás januári számában jelent meg. Mintha az évszázadot kezdő Gottfried Benn-versre felelne vissza: *Férj és feleség átmegegy a rákbarakon* (1912). Halott anyja emlékének felidézésével végiggondol egy görbetükörként visszagrímászoló öröklétet.

A Juhász Ferenc-értelmezés ezt a kétségbeesett önpusztítást sokáig csakis a politikához kötötteen magyarázta. Igaz, hogy *A tékozló ország* nélkül talán '56 forradalma se lenne, utóbb pedig a „bomba” árnyékában a világ létezésének egyik legizgatottabb védelmezőjét ünnepelhettük költészetében. És amikor nemzedéktársainak hullását siratta, benne formálódott a nemzeti „bárd”, aki emléket állít az elhullottaknak. De mindez jobbára csak „irodalomtörténeti” érték maradna mára. Akik csak a politikai költőt látták benne, hamar leírták a század végére. De éppen a *Mérgezett Mennycsillag* egy másik Juhász Ferencre hívhatja fel a figyelmet. Arra, aki kezdetektől már benne élt, aki annyira rossznak látja a világot, hogy menekülne annak ismétlődésétől, akárha a túlvilági lét megtagadása árán is. Arra kérdez rá ebben a nagyon elkeseredett költeményben, amelyet minden egyes pillanatában, minden sorával, felvillanásával tagadott élete során. Ha ugyanis elfogadom, hogy rossz dolog ebben a világban élni, akkor a fantáziám nem tudja felszabadítani önmagát, és egy másik „rózsakert” túlvilágot vizionálni. Maradjon a lecsupaszkodott csontváz, a föld pusztulása, a világ eltűnése. A létállapot a *Babonák napja, csütörtök: amikor a legnehezebb*. Vagy még annál is nehezebb. Mintha Dante poklának leghidegebb fagya várna az egyedül maradó emberre mindörökké. Nem csak büntetésül, de végállapotul. Az élet szellemtelenedése.

* * *

De kérem én, és kérdezi Juhász Ferenc egész költészete, hogy csakis ez a racionális, magunk megszenvedte, magunk kérdezgette öröklét várhat-e a világra? Miként felsorolt elődeinél is, Juhász Ferenc minden sorában ott van a mindezt ellenző kérdés: avagy van más – akárha rejtékút – ellenében? Eliot pokolcellákba vetett bábképzeteiben vigaszként felizzik a rózsakép, a katedrálisok világosságot adó fényforrása, „*az alkonyi halálország / örök csillaga / és százlevelű rózsája / egyedüli reménye / az üreseknek.*” Az éjmélyi utazásban felvillanhat-e a világ világosságát sugárzó oximoron a létezés harmonikus voltánának formájára utalva?

És Juhász Ferenc ebből a pokol túlvilágból is vissza tud térni. Pályája során, minden időben. *A szívárványszínű cethal, a Fekete páva, a Mérgezett Mennycsillag*

az ittlét rosszasa. Az a „Fekete Saskiraly”, amely minden emberben benne el, es legjobb pillanatait is képes megrontani. Ezzel kell allandó küzdelemben élni, ezzel szembeszállani is lehet. Es ez Juhász Ferenc költészetének a lényege. Juhász az elveszthető paradicsomot rajzolta meg, az elveszettség állapotában. Es e keserű művekkel szemben ott a nagy életrajzi látomás, a *Halott feketerigó* és a csodálatos pszichológiai önmarcangoló szétszedése és összerakása az embernek, a *Fekete Saskiraly*, a tragic joyt a derű oldalára billentő világirodalmi poéma, és legutóbb megjelent kötete, *A Pegazus istállói*, mely éppen az emberi létezés bensőségességét mutatja fel diadallal. Benne a címadó verssel, *A Pegazus istállói avagy Óda a szemetesekhez* groteszk ellenanyagból épülő ember- és századlátomásával, mely visszafelesel *A tékozló ország* és a *Mérgezett Mennycsászár* ijesztő túlvilágképeire. Es egyben visszamenőlegesen is új távlatokba helyezi a kétségbeesés valahai remekeit, felmutatva bennük is a létezés alakulásának gyönyört fürkésző figyelmét.

Mint Milton Istene, fájdalommal látja előre annak eljövételét, amit ő nem akar, amit károsnak érez magára a rosszul választó emberre nézve is. Szép lehetőségek keserves bukásai peregnak a költőben. Ugyanakkor benne él ebben a költői előrelátásban az emberi szabad akarat perspektívája is: az egyes ember önmagát felemelő ereje, az ember életre tervezettsége. Ha a történelmében pusztulást vonzott is az emberiség, az ember személyes létezésében képes ennek a létezésnek a gyönyörét átélni. Nem menekülésként, hanem éppen hogy önmaga értékének tudatosításával, miként a *Naphimnusz*t idéző Szent Ferenc-i gondolatban ez a gyönyörködés az isteni alkotás feletti öröm befogadása és visszasugárzása Teremtőjének.

Es ezzel eljutottam Juhász Ferenc valóban világirodalmian egyéni formátumához. Költészete személyesen szörnyűséges adottságához: látni belülről mindent, ami benne és körülötte történik. Juhász Ferenc ennek a képességnek világirodalmi méretű zsenije. Látja, és szavakkal meg is idézi mindazt, amit az ember önmagában megél, szenved, élvez, gyönyörítisan átél, vesztéstudattal megszenved – miként az életét megélő ember, és ahogy az egészségéért aggódó másik ember, az egészségéért felelősséget vállaló orvos. De leírhatóan látja a világmindenséget, életre kelthetőbben, mint a legjobb csillagászok. Es el tudja képzelni ugyanennek a mindenségnek a még talán fel sem fedezett picinységeit, jobban, mint bármelyik fizikus. Es rácsodál – leírható szavakkal is formálva – a biológiai organizmusokra, pontosabban talán, mint az annak tanulmányozására szakosodott biológus. Es még egy „kiegészítő” adottság: képes átélni az egyes ember külön csak-rá-szabott megpróbáltatásait és a történelemnek az egész emberiséget megszenvedtető veszélyeztetettségét. Sokszor elgondolom: hogyan lehet ilyen terheltséggel természetes emberi életet élni. Mert Juhász Ferenc ennyi „látás” súlya alatt nem összeroskad, nem széthullik, hanem egészséges személyiségként éli meg ezt a számára adódó csodás lehetőséget. Bizonyosság rá a most ünneplésre kerülő 85 éves életkor.

Juhász Ferenc élete mintha a világmindenség egészét példázná számomra. A „*Halál-Kastély minden szobájában / tiszta szerelemmel eltűnődve*” állva, végességével, szenvedésével, allandó alakulásával nemcsak a megpróbáltatások

elviselésére alkotottként, hanem éppen a világ terheit gyönyörűséggel vállaló költő szerepének átélőjeként jelenik meg a kimondás megformálásának mámorában. *A tékozló ország*, *A halottak királya*, a *Krisztus levétele a keresztéről* a személyes azonosulás a Megfeszítettel, a szenvedésből való megváltottság reménykedése, melynek ellenpólusán a *Mérgezett Mennyország* rideg túlvilága és a *Fekete Saskirály* riasztó-rontó felszegezettsége. Ez utóbbi visszafelelve a korai remekműre, *A tékozló országra*, megformáltságával is a Juhász-életmű összegezése. A történelemben és a létezés egészében alakuló-fortyogó-fagylaló pusztulással szemben ebben a művében koncentráltan mindannak a látomásnak a sűrűsödését alakítja verssé, ami az ember létében képes megrontani a boldogságra hivatottságot. Az önmarcangolás elvarázsolt kastélyában vezet az ember személyes létezésének bensejébe, nem a Teremtést okolva az emberben felburjánzó rosszal küzd meg: nem valamilyen egyszeri győzelembevés esélyével, hanem az állandó küzdelemben való részvétel kényszerével.

Értelmezői sokan Juhász költészetében a pontosan és szépen megszerkesztett személyiség, a világ romlását ellenző próféta jelenlétét mutatják fel. Társtalanságát pro és kontra ekképpen magyarázva. Szerintem életműve ennek ellentétéként annak bemutatása, hogy az egyes ember nem élhet lezárt személyiségként, hanem éppen a személyiség állandó és váltakozó széthullását tudatosítva keresheti részbeni helytálalását az állandóan változó létezésben. Ennek a folyamatos, kétirányú változásnak-alakulásnak nyomon követése magának a személyes emberi megjelenésnek a szöveggé formálása. Széttartás és összealakulás állandóan mozgó keresztvezési pontjaként láttatja magát a létezést szemlélő emberi személyiséget. Mindez tematikusan, a költő által megnevezetten a Juhász Ferenc-i poétika jellemzője: az öröm keresése és esetenkénti feltalálása a rossz ellenében, a két véglet állandó egymásba játsása. Szövegteremtés a látható mindenség értelmezésére, az élet követése benne és általa. Életműve ezáltal épül szervesen bele a huszadik századtól napjainkig alakuló élő világirodalomba.